

KUINKA LAKIA LUETAAN

omaishoidon lainsäädäntöä, käytäntöä, kokemuksia

Oulu 15.10.2009

Laki omaishoidontuesta

Heli Kajava

Ylitarkastaja, VT

Sosiaali- ja terveysosasto

Yleistä omaishoidontuesta

- Sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä kunnan on huolehdittava sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen sen sisältöisinä ja sen laajuisina kuin kulloinkin säädetään (SosiaalihuoltoL 13§)
- Omaishoidontuki kuuluu sosiaalihuoltolain 17§:ssä säädettyihin ns. yleisiin sosiaalipalveluihin
  - Määrärahasidonnainen
  - Ei subjektiivinen oikeus

Laki omaishoidon tuesta (937/2005)

Lain tarkoituksena on (1 §)

- edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen.
- Laki tuli voimaan 1.1.2006. Sääntely nostettiin samalla kokonaisuudessaan lain tasolle.
- Omaishoidon tuki on edelleen kunnan harkinnassa oleva määrärahasidonnainen palvelu.

Määritelmiä (2 §)

- *Omaishoito* on vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotiloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla.
  - Vierashoitaja ei enää voi toimia omaishoitajana!
- *Omaishoidon tuki* on kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista.

Tuen myöntämisedellytykset (3 §)

Kunta voi myöntää omaishoidon tukea, jos kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät:

1. henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa,
2. hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palvelujen avulla,
3. hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon vaatimuksia,

...jatkoa...

Tuen myöntämisedellytykset (3 §)

4. omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveystalvelujen kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää,
5. hoidettavan koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva, ja
6. tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

Hoito- ja palvelusuunnitelma (7 §)

- Suunnitelma on pakollinen, ja se on laadittava yhdessä omaishoitajan ja hoidettavan kanssa.
- Suunnitelmaan kirjattava ainakin:
  1. omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö,
  2. muiden hoidettavalle tarpeellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen määrä ja sisältö,
  3. omaishoitajan hoitotehtävää tukevien sosiaalipalvelujen määrä ja sisältö, ja
  4. miten hoidettavan hoito järjestetään hoitajan vapaan, terveydenhuoltoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikana.
- Asiakastiedote otettava suunnitelman liitteeksi.

Omaishoitosopimus (8 § 1 ja 2 mom)

- Omaishoitajan ja kunnan välillä laaditaan toimeksiantosopimus, johon kirjataan ainakin:
  1. hoitopalkkion määrä ja maksutapa,
  2. oikeus vapaapäiviin,
  3. vapaan järjestämistavat,
  4. määräaikaisen sopimuksen kesto,
  5. hoitopalkkion maksaminen hoidon keskeytyessä hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä.
- Sopimuksen liitteenä on oltava hoito- ja palvelusuunnitelma. Sopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa.

Sopimuksen kesto (8 § 3 mom)

- Sopimus on voimassa pääsääntöisesti toistaiseksi.
- Vain erityisestä syystä voidaan tehdä määräaikaisena. Lähtökohtana tulkinnassa oltava hoidettavan etu.
- HE:n mukaan määräaikainen sopimus voidaan tehdä, jos
  1. hoidon jatkaminen ei hoitajasta tai hoidettavasta johtuvasta syystä ole tietyn määräajan jälkeen mahdollista,
  2. hoidon tarpeen kesto on etukäteen tarkasti määriteltävissä, tai
  3. hoito korvataan tietyn määräajan jälkeen toisella palvelulla.

Sopimuksen päättäminen (9 §)

- Irtisanomisaika on kaksi kuukautta, jos kunta sanoo sopimuksen irti.
- Irtisanomisaika on kuukausi, jos omaishoitaja sanoo sopimuksen irti.
- Irtisanomisperusteita ei ole laissa määritelty.
- Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, voidaan ja tulee sopimus purkaa välittömästi.
- Jos hoito ei enää ole hoidettavan edun mukaista, tulee sopimus irtisanoa.
- 9 §:n säännökset pakottavia hoitajan eduksi.

Omaishoitajan vapaat (4 §)

- Oikeus kolmeen vuorokauteen kuukaudessa, jos hoitaja on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin.
- Vähäinen keskeytys tarkoittaa enintään 7 tuntia päivässä kodin ulkopuolella (esim. koulussa).
- Kunta voi järjestää kaikille omaishoitajille enemmän vapaapäiviä kuin mitä laki edellyttää.
- Kunta voi myöntää lisäksi kaikille omaishoitajille alle vuorokauden mittaisia virkistysvapaita.

Vapaiden aikaisen hoidon järjestäminen (4 §)

- Kunta on velvollinen järjestämään hoidettavan tarkoituksenmukaisen hoidon hoitajan vapaan ajaksi.
- HE: ”Vapaan aikainen hoito on perusteltua pyrkiä järjestämään ensisijaisesti hoidettavan toivomalla tavalla. Kunnalla ei kuitenkaan ole ehdotonta velvollisuutta toteuttaa omaishoitajan vapaan aikaista hoitoa nimenomaan hoidettavan enempää kuin hoitajankaan haluamassa muodossa. Esityksen mukaan lain soveltamisen lähtökohtana on kuitenkin aina hoidettavan etu. Hoitojärjestelyn on aina turvattava hoidettavan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus.”

KHO:2005:18

Omaishoidon tuki - Omaishoitajan lakisääteinen hoitovapaa - Rahakorvaus

Sosiaalilautakunta oli 14.2.2001 vahvistanut omaishoidon tuen myöntämisperusteet kunnassa vuonna 2001. Hoitajien vapaa oli päätetty korvata kaikille tuen saajille rahakorvauksena, minkä suuruus oli tuen saajaa kohden 1 500 markkaa vuodessa.

Kunnan on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä hoitajan lakisääteisen vapaan aikana. Täyttääkseen laissa säädetyn velvollisuuden kunnan tulee tuoksi ajaksi järjestää hoidettavalle tarkoituksenmukainen hoito tai suorittaa hoidettavalle hänen hoitonsa järjestämiseksi tarkoitettu rahakorvaus.

Päätäessään maksaa omaishoitajana toimivalle puolisolle loman järjestämisen asemesta lisäpalkkiona 1 500 markkaa vuodessa käytettäväksi hoidettavan hoidon järjestämiseen omaishoitajan vapaan aikana, kunta ei ollut järjestänyt omaishoitajalle mahdollisuutta pitää vapaata laissa säädetyllä tavalla.

Sosiaalihuoltolaki 27 b §

Asetus omaishoidon tuesta 2 ja 5 §

Kysymyksiä omaishoitajan vapaista

- Onko laillista, että omaishoitaja saa vain 2 lomapäivää/kk sillä perusteella, että hänelle maksetaan alinta palkkiota?
- *Vastaus: vapaa määräytyy omaishoitolain 4 §:n kriteerien ja vain niiden mukaisesti.*
- Voiko omaishoitaja vaihtaa vuorokauden mittaisen vapaansa kuuden tunnin hoitoon niin halutessaan?
- *Vastaus: HE:n perustelujen mukaan järjestely on edelleen mahdollinen. Kuitenkin huomattava, että omaishoitajalle ja hoidettavalle tulee aina selventää lakisääteiset lomaoikeudet eli täydet vuorokaudet.*

Hoitopalkkio (5 §)

- Omaishoidon tukeen sisältyy aina hoitopalkkio. Palkkio määräytyy hoidon vaativuuden ja sitovuuden mukaan.
- Vähimmäishoitopalkkio (1.1.2009 lukien) on pääsääntöisesti 336,41 euroa kuukaudessa, jos hoitaja sidottu hoitotyöhön yhtäjaksoisesti tai vain vähäisin keskeytyksin.
- Kunnat voivat maksaa myös suurempia hoitopalkkioita ja luoda omia palkkioluokkia.

...jatkoa...

Hoitopalkkio (5 §)

- Hoitopalkkion voi sopia vähimmäispalkkiota alemmaksi, jos hoidon sitovuus sekä hoidon ja huolenpidon tarve ovat vähäisiä (molemmat edellytykset täytyttävä).
- Hoitopalkkiota voi myös alentaa hoitajan pyynnöstä (hoitajan esittämä erityinen syy).

Palkkio hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana (5 § 2 mom)

- Hoitopalkkio on vähintään 672,81 euroa kuukaudessa (1.1.2009 lukien), jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä.
- Lisäksi edellytetään, ettei hoitaja saa vuorotteluvapaakorvausta, erityishoitorahaa tai vähäistä suurempia työtuloja.
- Hoito on lyhytaikaisesti tavanomaista raskaampaa.
- HE: Ylärajaa ei asetettu. Aika yleensä n. puoli vuotta tai vähemmän. Täsmällistä aikaa vaikea määrittellä yleisesti. Sopimuksen määräaikaisuus ei edellytys maksamiselle.

...jatkoa...

Palkkio hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana (5 § 2 mom)

Esimerkkejä:

- 1. Saattohoitotilanne**
- 2. Vaikeavammainen lapsi aloittaa koulunkäynnin**
- 3. Mielensterveyskuntoutuja kotiutuu laitoksesta**
- 4. Perheenjäsenen äkillinen vammautuminen esim. onnettomuuden johdosta ja siitä toipuminen**

Hoitopalkkioiden maksatuksen keskeytys (8 § ja 9 §)

- Omaishoitosopimuksessa sovittava hoitopalkkion maksamisesta silloin, kun hoito keskeytyy hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä.
- Jos omaishoito hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä keskeytyy tilapäisesti, hoitopalkkion maksaminen keskeytyy kuukauden kuluttua.

Hoitopalkkioiden maksatuksen keskeytys

- Lakisääteiset vapaat ja alle vuorokauden virkistysvapaat eivät alenna hoitopalkkiota eivätkä keskeytä palkkion maksatusta.
- Hoito- ja palvelusuunnitelmassa sovittu intervallihoito ei keskeytä hoitopalkkion maksatusta, mutta voi alentaa hoitopalkkion määrää.

Voiko omaishoidon palkkiota yksipuolisesti alentaa?

- Omaishoitolain 8 §:n 3 momentin mukaan omaishoitosopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa, mutta
- koska sopimus on molemminpuolinen tahdonilmaisuus,
- ei kumpikaan sopijapuoli voi yksipuolisesti muuttaa sopimusta.
- Myös hoitopalkkion alentaminen on siten sopimuskyseminen, ei yksipuolinen kunnan päätös. Tällöin huomioitava kaikki omaishoitolain 5 §:n säännökset, jotka asettavat rajat palkkiosta ja myös palkkion alentamisesta sopimiselle.

Omaishoitajalle annettava tuki

- Annettava tuki kirjattava hoidettavan hoito- ja palvelusuunnitelmaan.
- Suunnitelmaan kirjattava myös se, miten hoito järjestetään hoitajan terveydenhuollon käyntien aikana.
- Omaishoitotilanne on suositeltavaa arvioida vähintään kerran vuodessa, tarvittaessa useammin.
- Omaishoitajan tukimuotoja ovat opastus, ohjaus ja neuvonta sekä muut sosiaalihuollon palvelut.
- Jos tuen tarve on vähäistä, vähimmäisvaatimuksena on yhdyshenkilön nimeäminen omaishoitajalle.
- Muita tukimuotoja ovat vertaistuki sekä harrastus- ja virkistystoiminta.

Asiakasmaksut (asiakasmaksulaki 6 b §)

- Palveluista, joita annetaan omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikana, voidaan periä 9,90 euroa (1.8.2008 lukien) vuorokaudelta palvelumuodosta ja palvelujen määrästä riippumatta.
- Poikkeuksena maksuttomat palvelut, kuten psykiatrinen avohoito ja kehitysvammaisten erityishuolto.
- 9,90 euron sääntö koskee myös tilannetta, jossa hoito järjestetään palvelusetelillä.
- Muista palveluista kunta voi periä asiakasmaksun voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti (normaalit maksut).

Muutoksenhaku ja oikeusturva (12 §)

- Muutoksenhausta omaishoidon tukea koskevissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 7 luvussa säädetään. Siis ensin haettava oikaisua sosiaalilautakunnalta (vast.), ja vasta sen jälkeen valitusmahdollisuus hallinto-oikeuteen.
- Omaishoitosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa.

Omaishoitajan oikeudet ja velvollisuudet; näkökohtia

- Omaishoitajan oikeudet ja velvollisuudet näkyvät omaishoitolaissa sekä omaishoitosopimuksessa ja palvelusuunnitelmassa.
- Päävelvollisuus: hoitotehtävä sopimuksen mukaisesti.
- Oikeudet mm. oikeus palkkioon, vapaaseen ja tukipalveluihin.
- Omaishoitajalla on erityinen toimintavelvollisuus, eli sopimus velvoittaa omaishoitajaa pitämään tavallista kansalaista tarkemmin huolta hoidettavastaan.
- Vahingonkorvausvastuu ja rikosvastuu mahdollisia. Tahallisuus, tuottamus, myös laiminlyönti vastuun perusteena.
- Omaishoitajalta ei kuitenkaan voida vaatia vastaavaa huolellisuutta kuin esim. vanhainkodin hoitajalta.
- Omaishoitajalla myös valvontavastuu hoidettavastaan. Jos laiminlyö valvontavastuun, voi tulla korvausvelvolliseksi hoidettavan aiheuttamasta vahingosta.
- Ei ole työsuhde, mutta kunta kuitenkin mukana, joten kunnallakin voi olla vahingonkorvausvastuuta; ”isännänvastuu” tai muut perusteet voivat tulla kyseeseen.

- **Kiitos ja aurinkoista syksyä!**